

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Краківська Академія імені Анджея Фріча Моджевського
(Республіка Польща)
Інститут філології та соціальних комунікацій
Кафедра іноземних мов і методики викладання

До 80-річного ювілею
Інституту філології та соціальних комунікацій

**Людина в мовному просторі: історична
спадщина, проблеми, перспективи розвитку**

Матеріали
I Міжнародної науково-практичної конференції
(з нагоди Року англійської мови в Україні)

19 – 20 травня 2016 року

Бердянськ – 2016

Друкується за рішенням вченої ради Бердянського державного педагогічного університету. Протокол № 13 від 28 квітня 2016 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Зарва В. А. – д. філол. н., проф., заслужений працівник освіти України, ректор Бердянського державного педагогічного університету; **Богданов І. Т.** – д. пед. н., проф., заслужений діяч науки і техніки України, перший проректор Бердянського державного педагогічного університету; **Богдан В. В.** – к. філол. н., доц. кафедри іноземних мов і методики викладання Інституту філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету; **Бочарова О. А.** – д. пед. н., проф., Краківської Академії імені Анджее Фріча Моджевського (Республіка Польща); **Глазкова І. Я.** – д. пед. н., проф., завідувач кафедри іноземних мов і методики викладання Інституту філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету; **Леміш Н. Є.** – д. філол. н., доц., кафедри іноземних мов і методики викладання Інституту філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету; **Чулкова Л. О.** – д. пед. н., проф., заслужений працівник освіти України, професор кафедри іноземних мов і методики викладання Інституту філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Самохіна В. О. – академік АНВО України, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Князян М. О. – доктор педагогічних наук, професор кафедри французької філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Л93 Людина в мовному просторі : історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (19 – 20 травня 2016 р.) : збірник тез / упорядники : І. Я. Глазкова, В. В. Богдан. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – 304 с.

До збірника увійшли матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції "Людина в мовному просторі: історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку". Матеріали збірника можуть бути корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукувачів, викладачів і студентів.

УДК 81'272:[81-029:9+81:1] (06)

ББК 81

© БДПУ, 2016

© Автори статей, 2016

© Видавець Ткачук О.В., 2016

ЗМІСТ

Олена Азарова ТЕСТУВАННЯ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	8
Тетяна Аксиненко УПРОВАДЖЕННЯ АРТ-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	11
Надія Андрейчук РОЛЬ МОВНИХ УНІВЕРСАЛІЙ У МОДЕЛЮВАННІ МОВИ	13
Людмила Антоненко ФОРМУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ	16
Вікторія Бабенко ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОБРАЗУ ЖІНКИ У ІСПАНСЬКОМУ ПІКАРЕСНОМУ РОМАНІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ "ДОНЬКА СЕЛЕСТИНИ" АЛОНСО ХЕРОНІМО ДЕ САЛА БАРБАДИЛЬО (1612 р.))	20
Олена Балабан ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ СЕМАНТИЧНИХ УНІВЕРСАЛІЙ У РІЗНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМАХ	23
Ольга Белік КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СЕМАНТИКИ ОЦІННИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	27
Дмитро Бицко РОЗВИТОК ЖАНРУ ЧАРІВНОЇ КАЗКИ У СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ОСНОВІ ТРИЛОГІЇ "ВОЛОДАР КІЛЕЦЬ" ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА ТА ГЕПТАЛОГІЇ "ГАРРІ ПОТТЕР" ДЖ. К. РОУЛІНГ	29
Наталія Бондар, Вікторія Котлярова МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМА ХХІ СТОЛІТТЯ	31
Наталія Бондаренко СИТУАЦІЯ УСПІХУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ	34
Наталія Бондарь ПУТЬ-ЛАБИРИНТ КАК АРХЕТИПИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В РОМАНЕ У. СТАЙРОНА "ВЫБОР СОФИ"	36
Olena Boczarowa PRZYGOTOWANIE NAUCZYCIELI DO EDUKACJI WŁĄCZAJĄCEJ – KONTEKST EUROPEJSKI	39
Valerii Bohdan COMPLEX SYNTACTIC UNITS V. COMPOSITE SENTENCES: THE PROBLEM OF CORRESPONDENCE	41
Olga Bogdanova FARBSEMANTIK IM A. DÖBLINS STADTROMAN "BERLIN ALEXANDERPLATZ"	46
Олена Візенкова ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСОБУ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ	48
Людмила Вірченко НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	50
Яна Волкова СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	54
Анна Вусик ЯЗЫКОВАЯ ЭКОЛОГИЯ КАК ВАЖНЕЙШАЯ ПРОБЛЕМА СОЦИОЛИНГВИСТИКИ	56
Светлана Гарусова ОБРАЗ ЗЛОДЕЯ В ТРАДИЦИОННОЙ ГОТИКЕ И ЕГО ТРАНСФОРМАЦИЯ В РОМАНЕ ДАФНЫ ДЮ МОРЬЕ "РЕБЕККА"	58
Наталія Городніча ОСОБЛИВОСТІ ОРНАМЕНТАЛЬНОГО СТИЛЮ ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ	61
Володимир Греб ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОБЛЕМНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ	63
Аурика Гусейнова ОЦЕНКА ВИТАЛЬНОСТИ ХАКАССКОГО ЯЗЫКА В СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИХ КЛАССИФИКАЦИЯХ	65

Alexia Giannakopoulou ON BILINGUAL EDUCATION: THE GREEK-GERMAN DUAL LANGUAGE MODEL AT THE STATE EUROPEAN SCHOOL IN BERLIN	68	Oksana Kaliberda TRANSITION FROM BILINGUAL TO MONOLINGUAL DICTIONARIES IN ENGLISH LEXICOGRAPHY	138
Iryna Glazkova TEACHER TRAINING AND DEVELOPMENT IN THE USA: MODELS AND CHALLENGES	71	Olena Kondratieva INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF MULTICULTURAL EDUCATION	140
Oksana Halabuzar SYNERGETIC PARADIGM WITHIN THE PROCESS OF LINGUIST'S PROFESSIONAL TRAINING	75	Лариса Лебедіна ГЕРОЙ-ПІДЛІТОК 1980-Х: СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ У ПОВІСТІ З. МЕНЗАТЮК "ЯК Я РУЙНУВАЛА ІМПЕРІЮ"	142
Nelly Hurtado TARDES LUDICAS EN INGLES	77	Наталія Леміш ПРОТОТИПИ КАУЗАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ У СПОРІДНЕНИХ МОВАХ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ	143
Катерина Дацер ТИПИ ПЕРЕКЛАДУ ТА КРИТЕРІЇ ЙОГО ТОЧНОСТІ	79	Наталія Лиса, Надія Хмелюк НОМІНАТИВНІ ЕНАНТІОСЕМІЧНІ ОДИНИЦІ: КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА ЧАСТИНАМИ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)	146
Анжеліка Денисова СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІДЧУТТЯ ГОЛОДУ	83	Nassan Laaloua THE QUESTION OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN MOROCCAN CURRICULA AND THE CHALLENGE OF ENHANCING GREEN CULTURE	148
Олена Дмитренко МОВНІ ТАБОРИ ЯК УМОВА БЕЗБАР'ЄРНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ	84	Алла Мамедова, Елена Павлюк СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КОНЦЕПТОВ PAIN И BROT ВО ФРАНЦУЗСКОЙ И НЕМЕЦКОЙ ЯЗЫКОВЫХ КАРТИНАХ МИРА	151
Валерія Дубяга ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТЕХНОЛОГІЇ SMART У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	88	Галина Матюха, Віра Топалова ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З ДОМАШНЬОГО ЧИТАННЯ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	153
Oksana Dubrova SEXUS, OR THE PROBLEMS OF SEX IN WALT WHITMAN'S LYRICS	91	Тетяна Міщенко РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ СПІЛКУВАННЯ	156
Олександра Єфименко ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	94	Дмитрий Муравский, Яна Кравченко СОВРЕМЕННАЯ НЕМЕЦКАЯ ПОЭЗИЯ ХАЙКУ: ЖАНРОВЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ В КОНТЕКСТЕ ПОСТМОДЕРНИЗМА	159
Марина Ефимова "ВЗЛЕТЫ И ПАДЕНИЯ" ГЛАВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНЕ Ф. С. ФИЦДЖЕРАЛЬДА "ВЕЛИКИЙ ГЭТСБИ"	96	Sarah Marble LANGUAGE TEACHING THROUGH MASS MEDIA	163
Mohammed El Amine A TEACHER'S GUIDE TO DIFFERENTIATING INSTRUCTION	98	Andrii Moroz VERBALIZATION OF ENGLISH VIEW CONCERNING RUSSIA (BASED ON THE MEMOIRS OF PARTICIPANTS OF THE CRIMEAN WAR (1853 – 1856))	165
Юлія Забеліна ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	101	Athanasios Mustakas DISCOURSE ANALYSIS IN RELATION TO GENDER, RACISM AND POLITICS	167
Марина Завгородня ВИКОРИСТАННЯ ІГОР НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ	106	Ірина Нагай СТАНОВЛЕННЯ РЕЦЕПТИВНОГО ПІДХОДУ	171
Olha Zabelina FORMING OF THE SPEECH COMPETENCE IN TEACHING LISTENING SKILLS	108	Надія Назаренко СУЧАСНИЙ ПІКАРО В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕДМІСТІ	174
Вікторія Іванісова РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В АСПЕКТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ	111	Олександра Ніколова СПЕЦИФІКА ПСЕВДОМОРФНИХ ІНФЕРНАЛІВ ФАНТАСТИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУР ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ	176
Олена Клименко ПАРАМЕТРИ СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ЗІСТАВНОГО ЛІНГВОСЕМІОТИЧНОГО АНАЛІЗУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ	114	Ірина Новосельцева ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНОПОНЯТТЯ ЛІНГВАЛЬНИЙ ГЕШТАЛЬТ	180
Діана Князян ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІСТИЧНОЇ ЗАБАРВЛЕНОСТІ ТВОРУ РЕМОНА КЕНО "ВПРАВИ ЗІ СТИЛЮ" (ФОНЕТИКО-ГРАФІЧНИЙ РІВЕНЬ)	117	Shosh Nahmias JUDICIOUS L1 PRACTICES IN THE EFL CLASSROOM CONSTRAINTS AND ADVANTAGES	182
Тетяна Коноваленко, Ольга Гончарова МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	120	Охана Олейнікова ON THE ISSUE OF THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN STUDENTS	184
Олександр Коробов ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	123	Оксана Панько ПАРАДИГМА РЕАЛЬНЕ – ФАНТАСТИЧНЕ У ПОЕТИЦІ СПРИЙНЯТТЯ ЧИТАЧА-ДИТИНИ: РОАЛЬД ДАЛ "ЧАРЛІ ТА ВЕЛИКИЙ СКЛЯНИЙ ЛІФТ"	187
Ольга Коробова ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ СИСТЕМО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХІДУ	126	Яна Пархета ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ У МЕГАТЕКСТІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА	190
Вікторія Котлярова, Алла Ліннік ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ МОВНИХ КАРТИН СВІТУ	130	Лариса Пинчук ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ИННОВАЦИЯ	193
Яна Кравченко ПРИГНІЧЕНІСТЬ ЯК ОЗНАКА ЖІНОЧОГО БУТТЯ В РОМАНАХ О. ДЕ БАЛЬЗАКА	132		
Олена Кузіна НАВЧАЛЬНИЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ОВОЛОДІННЯ УМІННЯМИ МОНОЛОГІЧНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ	135		

characteristics, values, evaluation experience, human knowledge and ways of thinking and action are reflected in this concept. N. Vukina, a researcher, gives the following definition: "Critical thinking is the process of reviewing ideas from many points of view, according to their semantic relationships and comparing them with other ideas" [1]. According to philosophy, critical thinking is the ability to think logically and to put arguments.

In our opinion, critical thinking is an organised mental activity that leads to an analysis of the facts and phenomena of reality, questions generally accepted ideas and actively promotes independent thinking. It is social and independent thinking, which starts with definition and clarification of the problem that should be solved that needs a convincing argument. The latter consists of three elements, namely the assertion or thesis and the basic idea that is supported by several assumptions, which in turn are supported by evidence. The foundation of the abovementioned components of the argument is the fourth element – basis, which justifies the argument.

In our opinion, the specific educational technology of critical thinking is the following: firstly, the learning process should be grounded upon scientifically based patterns of the interaction of the personality and the information; secondly, phases of this technology (challenge, comprehension and reflection) require maximum teacher flexibility that creates the learning environment and the individual characteristics of the students; thirdly, the technology allows teaching to be based on the principles of collaboration, joint planning of educational activities and full understanding.

A variety of proposed types of lessons and strategies for the development of critical thinking in the teaching process is enormous but it is important to mention that today many variations in the names of certain methods and techniques appear in the scientific and methodological literature. They are related either to inaccurate translation of foreign scientific and technical literature or to the free interpretation of methodical findings of practical teachers. Therefore this causes difficulties amongst educators and especially teachers who are beginning their careers. Moreover, it seems inappropriate to distinguish, for example, between the following types of lessons: "The understanding of the narrative text," "Write in order to persuade," "Write and explore," "Critical listening" and so on. It is more logical to call the abovementioned types of lessons methodological procedures, applied with a certain aim at the definite part of the lesson. Therefore not every lesson can be a lesson of critical thinking but the elements of that technology can be applied to any of them.

Conclusions. If the technology of critical thinking is used in foreign language lessons the student can be taught to make substantiated judgments and to make the right decisions. Orientation towards critical thinking promotes the idea that nothing is taken at face value by the students. Irrespective of the teaching, each school-leaver forms their opinion within the context of the curriculum. Having mastered the peculiarities of critical thinking, students show the ability to ask new questions, produce a variety of arguments and make independent decisions.

References

1. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цього навчати. науково-методичний посібник / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементівська. – Х. : Видавнича група "Основа" : "Триада+", 2007. – 112 с.
2. Законодавство України про освіту // Збірник законів. – К. : Парламентське видавництво, 2002.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 23 – С. 4 – 5.

ПАРАДИГМА РЕАЛЬНЕ – ФАНТАСТИЧНЕ У ПОЕТИЦІ СПРИЙНЯТТЯ ЧИТАЧА-ДИТИНИ: РОАЛЬД ДАЛ "ЧАРЛІ ТА ВЕЛИКИЙ СКЛЯНИЙ ЛІФТ"

Поняття фантастичного у літературі для дітей є одним із ключових чинників, що допомагають зрозуміти рецептивну поетику твору й особливості його сприйняття читачем-дитиною. На нашу думку, у цьому контексті репрезентативними для аналізу є наукова фантастика, фентезі та літературна казка як жанри, що дозволяють пояснити вплив фантастичних елементів на формування оцінки тексту читачем.

Успіх фантастичного, за твердженням літературознавців (Л. Скуратовська, М. Славова, М. Ніколаєва), пов'язаний із пропозицією ірраціонального, дивного, неможливого, умовного, що описує "іншу" дійсність, світ. "Чим далі можливий світ є від реального, тим більше уваги та уваги від нас вимагається, аби взаємодіяти з ним" [1]. Це є доказом одного: читання творів із фантастичними елементами є особливо корисним для читача-дитини як пропозиція щодо його когнітивного, емоційного та естетичного розвитку.

Спіраючись на вищезазначене, вдалою, на нашу думку, є повість Роальда Дала "Чарлі та великий скляний ліфт" (1972). Наш вибір мотивуємо приналежністю цього тексту до зразків англійської дитячої літератури, яка яскраво представлена творами фентезі. Тут простежуємо головну рису поетики "фентезі" – "можливість неможливого", "дивності" [3, 79], жанрові конвенції пригодницько-фантастичної літератури, а також систему образів, що відповідає вимогам літературної казки (звичайні, "впізнавані" герої, з якими відбуваються різні пригоди, поєднання раціонального з ірраціональним). Констатація сутності "фантастичного" у повісті "Чарлі та великий скляний ліфт" водночас дозволяє пояснити проблему сприйняття "іншого світу" читачем-дитиною.

"Чарлі та великий скляний ліфт" Роальда Дала містить елементи науково-фантастичної повісті, що представлено часопростором. Хронотоп повісті зображено через мотив подорожі у космосі, "блукання" паралельними світами, перевищення швидкості світла та анабіозу (передано через стан бабусі Джорджини). Повість – певне продовженням літературної казки "Чарлі та шоколадна фабрика", вона містить складнішу композицію, розмаїту образну систему, омонімічну гру та адресну спрямованість.

Наскрізним у творчості Роальда Дала є застосування принципу полярності. Власне автор послуговується саме прийомом антитези у представленні хронотопу повісті. Читач має змогу опинитися у двох паралельних світах: космос та потойбічний світ (підземелля фабрики). Кожен з цих локусів розкриває секрети свого існування, які простежуємо через мотив подорожі. Умовно можемо поділити казку "Чарлі та великий скляний ліфт" на дві історії: у космічних подіях йдеться про спробу підкорення Всесвіту людиною та її беззахисність у такому велетенському просторі; щодо пригод у фабриці, то тут простежуємо метафоричне зображення потойбічного світу, що дозволяє збагнути проблеми життя / смерті, молодості / старості. Обидва локуси представлено з урахуванням специфіки сприйняття читача-дитини: прагнення таємниць, інтрига у діях персонажів, особливості представлення невидимих світів, функціонування яких є простим та зрозумілим, а насиченість подіями робить текст ще більш захоплюючим.

Домінантними ознаками, що дають читачеві / реципієнту усвідомити цей текст є також його взаємодія з народними казками; використаний автором мотив гри та ігрового відповідає потребам читача бачити певну послідовність, виконання правил; через мотив подорожі зображено еволюцію героя, відображено боротьбу добра та зла; гротескно-гумористичне змалювання подій розважає читача, конкретизує тлумачення образів. Отже, ці складові також дозволяють реципієнту візуалізувати простір, відчути естетичне задоволення від прочитання.

Необхідним у розумінні дитячого сприйняття є використання поняття ігрового у тексті. Відомо, що "гра – одна з характеристик фантастичного як художнього явища. Розглядається в більш загальному ракурсі естетичної гри, з її конвенцією приймати уявне за очевидне..." [4, 33]. Мотив ігрового в аналізованій повісті, на нашу думку, варто аналізувати через представлення боротьби з Кнідами та опис роботи Американського уряду.

У контексті літератури для дітей поширеною складовою є детективна історія, що часто пов'язана з поняттями пошуку, маскуванню, переслідування і, безперечно, перемоги. Так, Віллі Вонка звертається до президента вигаданою мовою (діти часто вигадують собі слова), що надає йому загадковості та маскує його сутність. Потім маскуванню відчутне у зображенні представників уряду Америки. До прикладу, на засіданні у президента були: Головний Шпигун, "який мав штучні вуса, штучну бороду, штучні вії, штучні зуби та говорив фальцетом" [5, 38], міс Тіббс, яка була нянею президента, а також Віце-Президентом, Головнокомандуючий Армією, ковчач меча з Афганістану тощо.

Відчутною у тексті є подвійна адресація, що проявлено через розподіл ролей/ обов'язків між персонажами. Якщо взяти до уваги образ Чарлі, то "за участю в сюжеті Чарлі займає максимум четверте місце. Його ім'я виведено в назву твору фактично задля паралелі з першою казкою про Чарлі, і задля акцентуації зв'язку цих творів" [2, 67]. Тут Віллі Вонка відіграє ключову роль, хоча це суперечить дитячому очікуванню бачити головним героєм свого однолітка, однак демонстрація дій власника фабрики, що є реальним стосовно вчинків дорослого персонажу, – цілком вмотивована. Щодо участі у тексті Чарлі, зазначимо його обов'язкову присутність у потрібний момент (саме він натискає на важливі кнопки у кораблі-ліфті, звільняє бабусю з Мінусленд (потойбічний світ фабрики), бере на себе відповідальність за дорослих під час подорожі фабрикою). Такий підхід у зображенні демонструє специфіку сприйняття читача-дитини – конкретність у змалюванні заради кращого усвідомлення тексту.

Характерним у творчості Роальда Дала є представлення пізнавального у своїх текстах. У повісті письменник через екскурс у географію називає країни, материки, навіть планети Сонячної системи. Така масштабність простору додає значимості подіям, дозволяє збагнути зображені світи, зрозуміти їхню функціонування, призначення. Подібне зображення формує поетику сприйняття читачем, слугує фоном, від якого реципієнт "відштовхується" у формуванні оцінки прочитаного.

Яскравим моментом у повісті є поява істот Кнідів. Тема зустрічі є варіацією зіткнення з чарівними істотами та інтертекстуально співвіднесена з фольклором, мотивом боротьби добра та зла, подолання перешкод на шляху героїв. Проте герої уникають переслідування Кнідами і повертаються до фабрики.

На відміну від попереднього тексту, де дивували винаходи, призначені для дітей, в аналізованій повісті читач дізнається про Вонка-Віт та Віта-Вонк – вітаміни молодості чи старості. Опис створення ліків простежуємо у багатьох творах Роальда Дала, і спільним для них є "авторський рецепт", зачаровуючий

читача унікальним комбінуванням, поєднанням непоєднуваного. Загалом використання мотиву змішування відповідає дитячому розумінню функціонування чарів – як обов'язкової складової фантастичних творів; мусить бути таке пояснення, що влаштовує читача, відповідає його сприйняттю. Читач прагне отримати відповіді на всі запитання, бачити послідовність, впорядкованість у трактуванні дій, зрозумілими та вмотивованими повинні бути дії та вчинки.

Іншим ключовим етапом подорожі фабрикою є проникнення в Мінусленд, територію, яка асоціюється у Чарлі не тільки з підземеллям, а й із потойбічним світом. Представлення двох паралельних світів (Космос та Мінусленд) стає викликом когнітивним можливостям реципієнта, дає змогу читачеві "знайти" спільні та відмінні риси, допомогти їх сприйняти та порівняти. "Читачам, однаково дітям чи дорослим, може не вистачити знань, щоби вирішити – можливий світ близький чи далекий від нашої реальності, і це дає мозкові над чим працювати, бо йому подобається обробка і сортування інформації" [1].

До того ж, у тексті наявні "підказки" для формування читацької оцінки, такі як: роздуми Чарлі ("Так, він подумав, мабуть виглядає пекло ... пекло без спеки ... в цьому щось було диявольське ... Тут була смертельна тиша, така пустельна / безлюдна" [5, 157]), зображення моторошного світу підземелля, туман, що символізує невідомість, безвихідь, небезпеку, холод. Відтак істоти Гнулі, які тут проживали, вже априорі були небезпечними. Автор уміло передає відчуття небезпеки, загрози, страху та умов, серед яких потрібно діяти. Викликом для Чарлі було зуміти вилити порцію вітаміну у це середовище, щоб урятувати бабусю. Пошуки зниклої Джорджини, блукання у просторі підземного світу символізують пізнання Чарлі і себе, є етапом його дорослішання, відповідальності за інших, демонструє епізод, коли потрібно діяти навмання, інтуїтивно.

Як і характерно для дитячої літератури, повість "Чарлі та Великий Скляний Ліфт" має щасливу кінцівку: перевтілення здійснено, подорож фабрикою закінчилася і всі герої пройшли певні випробовування для того, щоб стати мудрішими.

На нашу думку, побудова тексту дає можливість читачеві виокремити такі складові: фантастичне змалювання космосу та пригод у ньому, опис істот, що мешкають у цьому просторі, розширює світогляд читача, "примушує" його мислити та уявляти; гумористичне представлення дій всього американського уряду для вирішення ситуації у космосі, кумедна поведінка президента Америки, деяких членів уряду розважає реципієнта, слугує контрастом для розуміння значимості дій головних героїв; подорож у простір фабрики, де читач "Чарлі" ще не був, зображує локус потойбічного світу, розширює його (читача) уявлення про функціонування іншого, підземного середовища; обов'язковим є мотив зустрічі з інопланетними, потойбічними створіннями, що є в космосі, Мінусленді; тема порятунку привертає увагу читача, бо значну роль виконує Чарлі – дитина, що є майже одного віку з читачем.

Отже, "Чарлі та Великий Скляний Ліфт" є чудовим зразком фантастичної повісті, через який можемо трактувати поетику сприйняття читача-дитини. Впливовість фантастичного є видимою, бо примушує працювати мозок, активізує увагу та уяву реципієнта. Відтак проаналізований твір дає можливість збагнути значимість сучасних фантастичних творів для розвитку особистості та популяризації читання.

Література

1. Николаєва М. Лекція проф. Марії Николаєвої (Кембриджський університет) в рамках Міжнародного семінару "Література для дітей та юнацтва в Україні: між західним та східним каноном" з нагоди відкриття курсу лекцій Центру Дослідження Літератури для Дітей та Юнацтва "Історія та теорія літератури для дітей та юнацтва" (Західний науковий центр НАНУ та МОНУ) [Електронний ресурс] / Марія Николаєва. – Режим доступу: <http://urccyl.com.ua/naukova-diialnist-literatura-dity-chas/lekciji/>.
2. Петренко О. Ономастика дитячих творів Роалда Дала: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.02.04. – "Германські мови" / Оксана Дмитрівна Петренко. – Одеса, 2006. – 244 с.
3. Скуратовская Л. И. Основные жанры детской литературы в историко-литературном процессе Англии XIX – начала XX века: дис. д-ра філол. наук: 10.01.05 / Л. И. Скуратовская. – М.: РГБ, 2005. – С. 77 – 86.
4. Славова Маргарита. Волшебное зеркало детства [Текст]: статьи о детской литературе / М. Славова. – К.: ИПЦ "Киевский ун-т", 2002. – 94 с.
5. Dahl R. Charlie and The Great Glass Elevator / Roald Dahl. – London: Puffin, 1995. – 208 p.

Яна Пархета,
аспірант,

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ У МЕГАТЕКСТІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

Уявлення про ідеал жінки змінювались відповідно до історичної епохи, а також системи світоглядних координат людства. Своєрідна модифікація (а точніше – відхід від традиційного образу жінки-матері та перехід на психологічно та інтелектуально вищий рівень) стосовно вивчення письменниками психології жінки відбувається на межі XIX – XX ст. – у добу переоцінки життєвих цінностей, принципів, нових підходів у літературі і мистецтві, зокрема поворот до тенденції модернізму відбувся в 60-ті роки XX століття. У творчості Гр. Тютюнника жінці належить особливе місце. Акцентуація на жіночих образах зумовлена перш за все загальною орієнтацією художньої літератури "межової" доби. Як стверджує Н. Білоус "літературу цього періоду цікавить насамперед індивідуальний досвід, центральними постають проблеми нової моралі, нової сім'ї, жіночої незалежності" [2, 12]. Ще однією, внутрішньою, спонукою інтересу до постаті жінки в мегатексті письменника є психологічні акценти, породжені вихованням, специфічною психологічною атмосферою у сім'ї. Окреслення останнього можливе лише за умови занурення в позасвідомі глибини психіки особистості та співставлення їх із свідомими, які разом спонукали митця до зображення у художніх текстах окремих типів жінок.

Жіночі образи в малій прозі р. Тютюнника неодноразово ставали об'єктом наукових досліджень. При цьому зазначимо, що літературознавці обмежились порівняльним аспектом образу матері в малій прозі В. Шукшина і Гр. Тютюнника (О. Капляр, С. Ленська та ін.); акцентували увагу на зраді матері батькові (В. Даниленко, Н. Зборовська, В. Марко та ін.). Поза увагою дослідників залишились особливості зображення жіночих типів у творах митця, продукованих великою мірою ставленням матері до Гр. Тютюнника в дитинстві,

що й визначає актуальність статті. Мета нашої розвідки полягає у з'ясуванні причин моделювання окремих жіночих образів у художньому світі прозаїка. Об'єктом статті є мегатекст митця: щоденникові записи, спогади про письменника, епістолярій та власне художні твори ("Іван Срібний", "Три зозулі з поклоном", "Нюра", "В сутінки", "Дикий").

Більшість психологів переконана в тому, що період дитинства є особливо значимим етапом у процесі становлення особистості. А дитячі роки Гр. Тютюнника пройшли разом з тіткою, дядьком, чужими людьми. Зіставивши різні джерела інформації про дату так званого другого заміжжя Ганни Михайлівни – матері, можемо стверджувати, що вона вийшла заміж вдруге не в 1948 році, а аж у 1956 (на це вказують сусідка Ганни Михайлівни – тітка Настя і, зрештою, сам Григор). Очевидно, йдеться про "витіснення" неприємних спогадів, які асоціюються з поведінкою матері. Згідно з теорією З. Фрейда своєрідним способом приборкання первинних інстинктів є сублимація, суть якої полягає у спрямування сексуальної енергії в інше русло, "основними формами якої є художня творчість та інтелектуальна діяльність" [7, 138]. Н. Зборовська наголошувала на тому, що "психічне життя дитини з усіма його особливостями, егоїзмом, інцестним любовним потягом тощо існує в психіці протягом усього життя" [3, 71]. Літературознавець стверджує, що саме ті фантазії, які породжені комплексами і "змушують творчу особистість продукувати, тобто шукати виходу з обмеженого психічного світу" [3, 170]. У цьому нас переконують і художні твори письменника, у яких він свідомо чи підсвідомо реалізовує власні інтенції.

Цілком логічно, що ставлення матері до сина в ранньому віці сприяло виробленню власного ідеалу жінки, а жіночі персонажі щоразу зазнавали експериментів. Якщо дівчина прагне бути схожою на матір, то хлопець у ній бачить риси майбутньої дружини. Чи хотів Гр. Тютюнник мати дружину, схожу на Ганну Михайлівну? Очевидно, що – ні. Поряд із синівською любов'ю було присутнє почуття ненависті на ще молоду матір. Більше того, у їхніх подальших стосунках це відчуття домінувало. Фіксація на окремому випадку, за визначенням З. Фрейда є "травматичною подією": "ми називаємо подією, яка протягом короткого часу спрямувала в психічне життя таку силу подразливих стимулів, що засвоїти або переробити їх нормальними способами вже не вдається, тож наслідком стає тривале порушення функціонування психічної енергії" [8, 278]. Неспроможність протягом тривалого часу впоратись із надмірними емоціями, спричиненими травматичною подією може перерости в невроз. Загроза зростає "у воєнні часи: в так званих травматичних неврозах" [8, 277]. Тож стосунки Гр. Тютюнника з матір'ю мають акцентуований характер. Свідченням цього є листи Ганни Михайлівни до Гр. Тютюнника, спогади письменника та його друзів про матір. Власне ставлення до жіноцтва прочитується у записниках митця, почасти проілюстровано в епістолі. Так, у другому (О. Шугай) листі до дружини Гр. Тютюнник описує ситуацію із кокетливою дівчиною, яка грайливо підставляла йому ногу. Таку поведінку письменник називає сільським заграванням, і у відповідь на залицяння дівчини він із серйозним видом відповів: "Извините, я, кажется, вас наступил" [9, 124].

Спостерігаємо, що у художньому світі Гр. Тютюнника жінка втілюється переважно в образі матері, дружини, коханки, попутниці. Однак усіх жінок, створених творчою уявою автора, об'єднує віктимологічний аспект характеротворення (спрямованість особистості за певних обставин стати жертвою. – Ю. Александров).

Однією з тез, які визначають ставлення до жіноцтва і частково до сильної статі є думка Гр. Тютюнника, що жінки шукають у чоловікові силу, а коли її не